

Історія та сучасні тенденції розвитку видавничої справи

Оксана ЛІВІЦЬКА
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри журналістики
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

УДК 821.111-1.09+070.421

ТОМАС СТЕРНЗ ЕЛІОТ – РЕДАКТОР

Розглянуто особливості діяльності Т. С. Еліота як редактора, який був прихильником поширення культури різних країн, протилежних політичних поглядів і художніх смаків. Проаналізовано основні критерії відбору авторських матеріалів. Встановлено роль Т. С. Еліота у функціонуванні періодичних видань Англії та США.

Ключові слова: автор, періодичне видання, редактор, Т. С. Еліот.

Один із найвідоміших редакторських доробків належить Томасу Стернзу Еліоту, який розумів становище і автора, і редактора, оскільки водночас виконував ці дві провідні ролі. Вивченню спадщини Т. С. Еліота присвячено значну кількість праць [1; 2; 3]. Однак можемо констатувати дефіцит розвідок щодо сфери видавничої та редакторської справи митця.

Т. С. Еліот співпрацював з різними журналами, у яких не раз декларував свої політичні, ідейні, естетичні позиції. Велика частина ранньої еліотівської поезії і критики публікувалася в журналах, зокрема такі поетичні твори: «Любовна пісня Дж. Альфреда Пруфрока» («Поетри», 1915), «Прелюди» («Бласт», 1915), «Рапсодія вітряної ночі» («Бласт», 1915), «Пошепти безсмертя» («Літл Рев'ю», 1918), «Суїні випроставшись» («Арт енд Леттерз», 1919) і т. д. Багато критичних праць також вперше з'явилося в періодиці: «Генрі Джеймс» («Літл Рев'ю», 1918), «Традиція та індивідуальний талант» («Егоїст», 1919), «Гамлет» («Атенеум», 1919), «Метафізичні поети» («Таймз літерері Саплемент», 1921), «Улісс», порядок і міф» («Дайал», 1923), «Ланселот Ендрюз» («Таймз Літерері Саплемент », 1926) та ін.

Перші спроби редакторської діяльності Т. С. Еліота простежуються в журналі «Гарвард Адвокат» («Harvard Advocate»), у якому митець займав посаду редактора (1909–1910). Подальша праця Т. С. Еліота в якості заступника головного редактора пов'язана з журналом «Егоїст» (1917-1919), проблематика якого формувалась у широкому просторі новітніх ідей політичної філософії, психології, історії мистецтва і літератури. Важливу роль у виданні відігравали публікації про новітні тенденції у цих та інших сферах. Вагомим внеском у становлення нової парадигми художньої літератури можна вважати літературні дебюти поетів та прозаїків (В. Льюїса, Дж. Джойса, В. Б. Єйтса, Т. С. Еліота), які друкувалися у цьому журналі.

Серед системних інновацій варто відзначити, що «Егоїст» став першим виданням, у якому почали публікувати відгуки і коментарі читачів, які, на думку редактора, були важливими для покращення комунікації з аудиторією. Нотатки, що містили читацькі інтерпретації літературних подій, друкувались у кожному випуску відразу після вступної статті та займали близько однієї-двох сторінок. До того часу англійські періодичні

видання допускали хіба що дискусії між двома постійними дописувачами, зазвичай, відомими письменниками або критиками. «Егоїст» поширив можливість дебатів на масового читача. Отже, журнал залучив широку читацьку аудиторію до філософських і літературознавчих обговорень. У царині художньої літератури і літературної критики це стало важливою комунікаційною новацією.

Діяльність Т. С. Еліота в журналі «Егоїст» відображає зародження основних концепцій літературної критики митця. У цьому виданні він отримав перший серйозний досвід роботи редактора літературного журналу. Зауважимо, що пізніше у власному журналі «Крайтеріон» митець практично нічого не писав про сучасну поезію. Саме в «Егоїстові» Т. С. Еліот найяскравіше заявив про себе у якості критика віршованих творів сучасників – предусім георгіанців. Мабуть, жоден інший напрям у літературі редактор так нещадно не критикував, як цей. Для Т. С. Еліота поезія георгіанців була втіленням деградації культури, урочистості «масової людини», «розпаду сприйнятливості», зневаги до точності вираження. Парадоксальним чином Т. С. Еліот, який апелював до традиції, у контексті літератури того часу був революціонером. А георгіанців, які наслідували неблизькі Еліотові традиції романтичної і вікторіанської поезії, автор критикував ним саме за відсутність традиції, розглядуваної в глобально-історичному і космополітичному вимірах.

У 1922 р. Т. С. Еліот заснував журнал «Крайтеріон», у якому виконував роль головного редактора до 1939 р. Це було одне з найупливовіших періодичних видань, яке протягом майже двох десятиліть відіграло значну роль у культурному житті Великої Британії. Коментар редактора, що з'являвся у кожному номері, відображав зростання консерватизму позиції Т. С. Еліота в питаннях політики і культури. Незважаючи на це у журналі друкувалися письменники, які дотримувалися протилежних точок зору. «Крайтеріон» позиціонував себе, за задумом головного редактора, як журнал загальноєвропейський, що репрезентує і популяризує культуру різних країн. Це видання не мало чіткої політичної платформи і відображало не одну чиюсь думку або позицію, а їх різноманітність. Тому з першого номера (жовтень, 1922 р.) на сторінках журналу висловлювалися протилежні, малосумісні погляди як крайньо лівої, так і правої орієнтації. Т. С. Еліот згуртував навколо «Крайтеріона» європейську культурну еліту і вже в перший рік видрукував тут твори Л. Піранделло, В. Вульф, Е. М. Форстера, П. Валері, В. Б. Єйтса.

У прощальному зверненні до читача («Last Words») в останньому номері журналу (січень, 1939 р.) Т. С. Еліот ще раз підкреслив цю важливу міжнародну місію редагованого журналу: «Метою «Крайтеріона» було встановлення тісних відносин з іншими аналогічними літературними журналами на континенті і в Америці, а також створення в Лондоні власного міжнародного інтелектуального форуму» [5, с. 271]. За наміром засновника, саме цим інтернаціональним характером журнал повинен був відрізнятись від традиційних «товстих» англійських літературних видань.

«Крайтеріон» став не тільки практичним втіленням модерністського універсалізму і космополітизму, а й реалізацією еліотівської концепції «Європейської свідомості» («the mind of Europe»). Зауважимо, що вперше Т. С. Еліот вводить це поняття в есе «Традиція та індивідуальний талент» («Tradition and Individual Talent»). На сторінках «Крайтеріона» друкувалися роботи авторів різних національностей, протилежних політичних поглядів і художніх напрямків, виходили статті академічного характеру, огляди сучасного культурного життя в різних країнах, рецензії на книги, йшли дискусії про комунізм і фашизм, релігію і культуру, політичну ситуацію в європейських країнах тощо.

Важливу роль «Крайтеріон» зіграв у популяризації «нового» мистецтва, зокрема в ньому регулярно публікувалися роботи модерністських авторів: Дж. Джойса, Д. Г. Лоуренса, Р. Фрая, Е. Паунда, У. Льюїса та ін. У передмові до восьмитомного перевидання всіх номерів журналу («Фабер енд Фабер», 1967 р.) Т. С. Еліот зазначає, що пишається тим, що зумів надати читачам праці не тільки представників свого покоління, а й молодих авторів, таких як: У. Х. Оден, С. Спендер, Ф. Л. Макніс.

У «Крайтеріоні» митець регулярно друкував власні поетичні твори, критичні статті, редакторські коментарі, численні рецензії тощо. У першому номері журналу було опубліковано поему «Безплідна земля», яка стала еталоном модерністських творів. У журналі було надруковано такі поетичні тексти Т. С. Еліота: «Три вірші» (№ 10, січень 1925), «Фрагмент прологу» (№ 4, жовтень 1926), «Фрагмент агону» (№ 1, січень 1927), «Вітання» (№ 1, січень 1928), «Вправи для п'яти пальців» (№ 47, січень 1933) та ін.

У цьому виданні опубліковано ряд літературно-критичних і соціокультурних есе Т. С. Еліота: «Призначення критики» (№ 5, жовтень 1923), «Чотири елизаветинських драматурги» (№ 6, лютий 1924), «Ідея літературного ревію» (№ 1, січень 1926), «Аксьон Франсез», м. Моррас і м-р Уорд» (№ 3, березень 1928), «Література фашизму» (№ 31, грудень 1928), «М-р Барнс і м-р Роуз» (№ 33, липень 1929) та ін. Залишається тільки дивуватися працездатності редактора, який, крім відбору матеріалу, переговорів і листування з авторами, готував для кожного номера редакторські коментарі, рецензії.

«Крайтеріон», тираж якого ніколи не перевищував 800 екземплярів, став одним із найбільш авторитетних «майданчиків» для оприлюднення англійського і загальноєвропейського літературного мистецтва. Спочатку журнал не мав суто літературного характеру. З часом його «синтетична» й інтердисциплінарна спрямованість лише посилювалася. Т. С. Еліот не раз зауважував про недопустимість «змішування» окремих сфер і дисциплін, розуміючи відмінності «правил гри» [9, с. 164]. Але наприкінці 1920-х років редактор звертається до «синтетичного» підходу. У 1926 р. у журналі «Крайтеріон» Т. С. Еліот писав про те, що не може обмежити літературний огляд лише літературними питаннями [6, с. 3–4]. Більшість еліотівських критеріїв оцінки поезії застосовувалися і до текстів з інших галузей знань. Характерним зразком цього підходу стала «синтетична» збірка «Ланселоту Ендрюсу» (1928) [4].

Особливістю видання «Крайтеріон» була відсутність у ньому будь-якої єдиної «школи» [8, с. 133]. Так, одним із постійних авторів журналу був Г. Рід, який виступав із романтизму, сюрреалізму, анархізму і психоаналізу [11, с. 109-126]. Т. С. Еліот вважав: «Чим більше конфліктів і підозрливості, тим краще: так усі будуть союзниками в одних стосунках і ворогами в якихось інших, і жоден конфлікт, заздрість або страх не переможе...» [10]. Такого принципу дотримувався головний редактор «Крайтеріону». Загалом багато ідей та літературних новацій митця (англо-американських модерністів 1910-х рр.) почали набувати широкого визнання саме на сторінках цього видання.

Ключовим критерієм відбору поезії 1920-х рр. для журналу «Крайтеріон» була точність формулювання фрази, образу (що багато в чому перетиналося з «імперсональністю» й «індивідуальністю» в еліотівській системі цінностей). Основними рисами поезії в журналі (за усієї її різноманітності) були «об'єктивованість», прагнення уникати невмотивованих повторів, штампів, кліше, невдалих епітетів.

Якщо не всі поети, які з'являлися на сторінках «Крайтеріону», створювали «об'єктивний корелят», то, принаймні, вони були цілком поглинуті об'єктом, прагнули дати кожній думці й емоції точне словесне вираження. Головні еліотівські вимоги до

поезії були сформульовані в листі О. Степлдону: «вражаюча конкретність» і оригінальний ритм, обов'язковий, на думку редактора «Крайтеріона», і для «вільного вірша».

Опублікована у журналі в 1930-і рр. поезія в основному продовжувала тенденції, характерні для більш раннього періоду, хоча, паралельно з поліпшенням ставлення Еліота-теоретика до метафори, спостерігалось посилення образного начала. У «Крайтеріоні» публікується широке коло поетів, проте перевагу віддано С. Спендеру і Л. Макнісу. Їх просування (разом з У. Х. Оденом, для кар'єри якого журнал мав відчутно менше значення), на думку головного редактора, було одним з основних досягнень видання.

Твори С. Спендера і Л. Макніса, опубліковані в еліотівському журналі, позбавлені традиційних термінів літературознавства. Художній пошук авторів виражався в різнорідних рисах, які ріднили їх з імажизмом, експресіонізмом, метафізичною поезією, сюрреалізмом (і загалом – із авангардом), соціальним реалізмом. С. Спендер і Л. Макніс, на відміну від Т. С. Еліота, який використовував передусім як певний фактичний матеріал літературні алюзії, переважно послуговувалися метафорами у своєму прагненні створити унікальні інтелектуальні еквіваленти емоцій. «Об'єктивний корелят» створювався не лише з «об'єктів», але й зі складних метафоричних складових. У поетичних текстах С. Спендера і Л. Макніса були закладені шляхи подолання «сухості» і «механічності» еліотівської поетики.

Отже, Т. С. Еліот сформулював основні принципи аналізу поетичних творів, їх редакційного опрацювання та підготовки до друку. Недарма митець писав: «Наша мета була не стільки добиватися домінування якихось певних ідей, скільки підтримувати інтелектуальне життя на всеможливому високому рівні» [7]. Таке прагнення розкриває суть редакторської діяльності Т. С. Еліота, яка відіграє значну роль для редакторів сучасних видань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ackroyd P. T. S. Eliot : A Life / P. Ackroyd. – New York : Simon and Shuster, 1984. – 400 p.
2. Bush R. T. S. Eliot : A Study in Character and Style / R. Bush. – Oxford : Oxford UP, 1984. – 287 p.
3. Frye N. Anatomy of Criticism: Four essays / N. Frye. – London : Penguin Books, 1990. – 383 p.
4. Eliot T. S. For Lancelot Andrewes. Essays on Style and Order / T. S. Eliot. – L. : Faber and Faber, 1970. – 112 p.
5. Eliot T. S. Last Words // The Criterion. Collected Edition / T. S. Eliot. – Vol. 8. – L., 1967. – P. 271.
6. Eliot T. S. The Idea of a Literary Review // The Criterion / T. S. Eliot. – 1926. – January. – Vol. IV. – № 1. – P. 3–4.
7. Eliot T. S. Selected Essays / T. S. Eliot. – L. : Faber and Faber, 1963. – 544 p.
8. Eliot T. S. The Letters of T.S. Eliot. – Vol. 4 : 1928 – 1929 / T. S. Eliot. – L. : Faber & Faber, 2013. – P. 133.
9. Eliot T. S. The Use of Poetry and the Use of Criticism. Studies in the Relation of Criticism to Poetry in England / T. S. Eliot. – L. : Faber & Faber, 1934. – P. 64.
10. Gluckman M. Custom and conflict in Africa / M. Gluckman. – Oxford : Basil Blackwell, 1966.
11. Harding J. The «Criterion» : Cultural Politics / J. Harding. – P. 109 – 126.

Оксана Ливицкая

ТОМАС СТЕРНЗ ЭЛИОТ – РЕДАКТОР

Рассмотрены особенности деятельности Т. С. Элиота как редактора, который был сторонником распространения культуры разных стран, противоположных политических взглядов и художественных

вкусов. Проанализированы основные критерии отбора авторских материалов. Установлена роль Т. С. Элиота в функционировании периодических изданий Англии и США.

Ключевые слова: автор, периодическое издание, редактор, Т. С. Элиот.

Oxana Livitska

Thomas Stearns Eliot is Editor

The article deals with the main features of T. S. Eliot's editorial activity. T. S. Eliot was the supporter of distribution of culture of different countries, opposite political looks and artistic directions. The basic criteria for selection of authorial materials are analysed. The role of T. S. Eliot in the functioning of periodicals of England and the United States is found out.

Key words: author, editor, periodicals, T.S. Eliot.